

KKK – Korduma kippuvad küsimused avatud haridusressursside kohta

Igapäevases õppetöös kasutatakse sageli mitmesuguseid õppematerjale – näidatakse videoid, tsiteeritakse raamatuid, kasutatakse õpiku illustratsioone, printitakse internetist töölehti, kuulatakse taskuhäälingut või isegi arutatakse tunnis ajaleheartiklit. Selliseid materjale tuleks kasutada eriti ettevaatlikult, et vältida autoriõiguse rikkumist, mis võib kaasa tuua õiguslikke tagajärgi. Õppematerjale, millel ei ole märgitud autorit ega litsentsi, ei saa automaatselt pidada vabalt kasutatavaks ressursiks.

Ainult kirjastustelt ostetud õppematerjalidele tuginemine võib piirata paindlikkust ja loovust klassiruumis, samuti võimet kohandada materjale õpilaste vajaduste ja konkreetsete hariduskontekstide alusel.

Kui te ei tea, mida võite oma tundides kasutada ilma õiguslikke tagajärgi kartmata, siis on vastus **avatud haridusressursid**. Need on vabalt kättesaadavad õpetamis- ja õppematerjalid, mida õpetajatel on seadusega lubatud kasutada, kohandada ja jagada.

Avatud haridusressursid võivad olla mitmes vormis, näiteks multimeediaressursid (nt hariduslikud videod või helisalvestised), tunnis kasutatavad esitluse slaidid, töölehed või tekstipõhised materjalid. Need ressursid on vabalt kättesaadavad ning neid saab olenevalt litsentsist ka kohandada ja uuesti jagada.

Mis on avatud haridusressursid?

UNESCO määratluse kohaselt on avatud haridusressursid materjalid „mis tahes vormis ja mis tahes andmekandjal, mis on avalik omand või autoriõigustega kaitstud, kuid mis on avaldatud avatud litsentsi alusel – see võimaldab tasuta juurdepääsu, taaskasutamist, ümberkujundamist, kohandamist ja levitamist“ ([UNESCO, 2012, lk 1](#)).

Mida tähendab „litsents“?

Litsents määratleb, mida teie ja teised õpetajad võivad materjaliga teha. Litsentsid määravad kindlaks, kas materjale võib taaskasutada, muuta, ümber teha või levitada. Avatud haridusressursi puhul kasutatakse kõige sagedamini Creative Commonsi litsentse, mis annavad õpetajatele selged ja õiguslikult usaldusväärsed õigused. Avatud haridusressursse avaldatakse enamasti ühe alusel järgmistest avatud Creative Commonsi litsentsidest:

CC0 (avalik omand): materjali võib kasutada piiranguteta ja see ei nõua viitamist.

CC BY (autorile viitamine): materjali võib kasutada, kohandada ja jagada eeldusel, et viidatakse originaali loojale.

CC BY-SA (jaga samadel tingimustel): Sarnane CC BY-ga, kuid kõiki kohandatud versioone tuleb jagada sama avatud litsentsi alusel.

Kusjuures parim on see, et Creative Commonsi litsentsi saab anda **täiesti tasuta** ja väga lihtsalt.

Kuidas seda teha? Minge aadressile <https://creativecommons.org/mission/downloads/>, laadige tasuta alla soovitud litsentsi ikoon ja kopeerige see oma õppematerjalile. Ongi kõik! Nüüd on teie materjal ametlikult litsentsitud. Lisateavet selle kohta, millist litsentsi valida, leiate allpool: <https://creativecommons.org/share-your-work/ccllicenses/>.

Kui olen internetist materjali leidnud, siis kuidas saan kontrollida, kas see on avatud litsentsi all?

Otsige märget: kontrollige materjali litsentsimärget. See võib olla digifailide alguses, lõpus või metaandmetes.

Otsige sümboleid või logosid: otsige Creative Commonsi logosid (nt CC BY, CC BY-SA) või väljendeid nagu „litsentsitud ...“, millele järgneb litsentsi tüüp.

Kontrollige metaandmeid: internetimaterjalide puhul kontrollige litsentsiinfo saamiseks metaandmeid (nt faili vahekaart „Omadused“ (Properties) või „Info“). Mõned veebilehed nimetavad litsentse ka jaluses või allalaadimise või privaatsuseeskirja alajaotustes.

Ma saan aru, et vebimaterjalide leidmine on kasulik, aga miks peaksin oma klassi jaoks loodud materjale teiste õpetajatega jagama?

Kui aitate oma materjalide jagamisega laiendada avatud haridusressursside valikut, võite ka ise tulevikus materjali otsingutel kasu saada üha kasvavast tasuta, sobivate ja kvaliteetsete ressursside valikust.

Avatud haridusressursside kontseptsioon põhineb ise loodud või kohandatud õppematerjalide vahetamisel. Miks mitte jagada oma väärtuslikke ressursse teiste kolleegide ja õpilastega üle kogu maailma selle asemel, et materjale oma arvutisse salvestada ja unustada? See pakub ka teie raskele tööle tunnustust ja nähtavust.

Miks peaksin lubama teistel mu materjali muuta?

Materjalide muutmise võimalus on kvaliteedi tagamise vorm. Näiteks võivad teised õpetajad parandada või ajakohastada ebaõiget teavet – mitte selleks, et teie töö kvaliteeti kahtluse alla seada, vaid sellepärast, et kõik võivad vigu teha! Sel viisil paraneb materjalide kvaliteet. Materjale kohandades ja need uuesti kättesaadavaks muutes laieneb ka kättesaadavate ressursside valik, pakkudes teistele õpetajatele uusi ja atraktiivseid õpetamisvahendeid.

Millises formaadis peaksin oma materjali üles laadima, et seda saaks redigeerida?

Materjalid tuleks esitada redigeeritavas vormingus, näiteks Wordi failina (nt .docx või .odt). See võimaldab lisaks trükivigade parandamise ja materjali ajakohastamise võimalusele ka kaasava klassi õpetajatel eristada materjale, mis vastaksid õpilaste erinevatele vajadustele, olenemata sellest, kas neil on puue või mitte.

Veenduge, et lõppkasutajatel oleksid selged korrad/protsessid allalaaditud avatud haridusressursside muudetud või kohandatud versioonide esitamiseks/üleslaadimiseks. Näiteks võite kasutada eXeLearningu autoritele mõeldud tööriista, kuna avatud haridusressursi üks peamisi eeliseid on selle taaskasutatavus.

Hästi, olen nõus! Mis nüüd? Kuidas ma oma materjale jagan?

Laadige need üles andmehoidlatesse. Need toimivad haridusressursside salvestussüsteemide või andmebaasidena, mis võimaldavad kasutajatel materjale salvestada ja neile juurde pääseda. Avatud haridusressursi tõhus leidmine on ülioluline nii õpilaste kui ka õpetajate jaoks. Andmebaasid võivad lihtsustada avatud haridusressursside otsimist, filtreerides neid eri kriteeriumide, sealhulgas haridustaseme, materjali tüübi, formaadi ning juurdepääsetavuse ja kaasatuse alusel. Valige andmebaasid, mis võimaldavad materjali üksikasjalikku kirjeldamist märksõnade abil, et hõlbustada selle hilisemat leidmist. Saate õpetajaid aidata oma avatud haridusressursside leidmisel, mis on kättesaadavad kõikidele õpilastele, sealhulgas puudega õpilastele ja erinevate õppimisvajaduste ja eelistustega õpilastele, kui kasutate metaandmeid, mis sisaldavad juurdepääsetavuse või kohandatavuse kriteeriume.

...meta-mida?

Metaandmed on teave, mis kirjeldab avatud haridusressurssi, muutes selle leidmise, kategoriseerimise ja kasutamise lihtsamaks. See sisaldab tavaliselt selliseid üksikasju nagu **pealkiri, autor, litsents, teema, haridustase ja märksõnad**. Head metaandmed tagavad, et avatud haridusressursid on kergesti leitavad ja kõigile kättesaadavad.

Metaandmete näide on järgmine:

1. Üldteave

- Pealkiri: „Sissejuhatus murdudesse“
- Autor: Mari Maasikas
- Kirjeldus: algklasside õpilastele mõeldud tööleht murdude harjutustega
- Keel: Eesti keel
- Loomise kuupäev

2. Haridusalane teave

- Teema: matemaatika
- Haridustase: algharidus (3.–5. klass)
- Õpieesmärgid: mõista murdude põhimõisteid ja teha murdudega lihtsaid arvutusi.

3. Litsentsi andmed

- Litsentsi tüüp: Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0)
- Õiguste omanik: Mari Maasikas

4. Tehniline teave

- Failivorming: PDF
- Faili suurus: 1,2 MB

5. Võtmesõnad/märksõnad

- Märksõnad: murrud, matemaatika, algharidus, tööleht

6. Kasutamise teave

- Kohandamine lubatud: jah
- Juurdepääsetavuse funktsioonid: kõnesünteesiga ühilduv

Peaaegu unustasin ... Kuidas lisada oma materjalile avatud litsents?

Kui loote materjali ja jagate seda veebis, kuid ei täpsusta kasutusõigusi, ei saa teised õpetajad seda seaduse kohaselt kasutada.

Avatud litsentsi lisamine on kutse teistele teie loodud materjali kasutada, taaskasutada, muuta, parandada, levitada ja uuesti avaldada. Oma materjalile litsentsi lisamine võib tunduda keeruline, kuid tegelikult on see väga lihtne.

1. Valige õige litsents. Õppematerjalide puhul on levinud [Creative Commons \(CC\) litsentsid](#). Määrake, mida teised inimesed võivad teie materjaliga teha:

- [CC0](#): kui teised võivad teie materjali piiranguteta vabalt kasutada, muuta ja uuesti üles laadida, siis on CC0 ideaalne litsents.
- [CC-BY](#): kui soovite, et teie materjali kasutamisel, muutmisel ja levitamisel mainitaks teie nime, soovitame kasutada CC-BY litsentsi.
- [CC-BY-SA](#): kui soovite lisaks autoriõiguse määramisele, et kohandatud materjal avaldataks uuesti sama litsentsi alusel, kasutage CC-BY-SA litsentsi.

Kui te endiselt ei oska litsentsi valida, võib abi olla Creative Commons litsentsivalijast:

<https://chooser-beta.creativecommons.org/>.

2. Lisage oma materjalile litsents:

- [Laadige alla soovitud litsentsi ikoon](#) ja kopeerige see tiitellehele, joonealusesse märkusesse või materjali lõppu.
- Täitke oma andmed järgnevas lauses ja lisage lause litsentsi ikooni kõrvale: [materjali pealkiri], autor: [teie nimi], litsentsitud [lisage valitud litsents, nt [CC0](#), [CC-BY 4.0 International](#), [CC-BY-SA 4.0 International](#)] alusel.

3. Ongi kõik!

Ei ole veel selge, kuidas avatud haridusressursid peaksid toetama kaasavama hariduse loomist.

Kaasav haridus tugineb ressurssidele, mis toetavad eristamist, soodustavad mitmekesiseid pedagoogilisi lähenemisviise ja hõlbustavad paindlikke õppevorme, nagu individuaalne, paaris- või rühmatöö kõigi õpilaste jaoks. Kaasav haridus eeldab materjale, mis:

- võimaldavad eristamist;
- edendavad erinevate pedagoogiliste lähenemisviiside rakendamist, mis põhinevad õppimise jaoks keskkondade tasemepõhistel didaktilistel mudelitel;
- võimaldavad individuaalset, paaris- ja rühmatööd mitmekülgses ettevalmistatud õpikeskkondades;
- pakuvad struktuuri teemade ja tasemete süstemaatiliseks valikuks;
- arvestavad õpilaste huvidega;
- hõlmavad loominguilisi õppeprotsesse (Prengel, 2013).

Kõlab tuttavalt?

Nagu juba mainitud, on avatud haridusressursi peamine eelis selle kohandatavus. Kuna avatud haridusressursse on seaduse kohaselt lubatud muuta, saab neid kohandada konkreetsete klasside vajadustele, mis muudab need eriti väärtuslikuks kaasava hariduse jaoks. Näiteks saab materjale kohandada nii, et need sobiksid õpilastele, kellel on teistsugune emakeel või hariduslikud erivajadused. Kvaliteetsed avatud haridusressursid võimaldavad ka süstemaatilist teemavalikut, vastavad õpilaste huvidele ja soodustavad loovat õppeprotsessi.

Avatud haridusressursid rikastavad didaktiliste võimaluste mitmekesisust, sest annavad õpetajatele õppetundide planeerimisel rohkem loomingulist vabadust, laiendades

kättesaadavate õpetamisvahendite valikut. Lisaks edendavad avatud haridusressursid õppimisvõimaluste võrdsust, pakkudes tasuta juurdepääsu kvaliteetsetele õppematerjalidele. Lõppkokkuvõttes teeb avatud haridusressursside kohandatavus, kättesaadavus ja kaasavus neist võimsa vahendi kõigi õpilaste haridustee parandamiseks.

Pedagoogiliselt asjakohaseid digimaterjale ei ole samas alati lihtne kindlaks teha. Selle probleemi lahendamiseks on EQui-T projekti meeskond välja töötanud põhjaliku kriteeriumide kataloogi, mis aitab õpetajatel hinnata avatud haridusressursside kvaliteeti kaasava lähenemisviisi seisukohast. See vahend võimaldab teiesugustel õpetajatel eristada kõrge ja madala kvaliteediga õppevahendeid, tagades, et iga õpilase õppimisvajadused on rahuldatud.

Allikas:

Prenzel, A. (2013). *Inklusive Bildung in der Primarstufe: Eine wissenschaftliche Expertise des Grundschulverbandes*. Grundschulverband e.V. <https://doi.org/10.25656/01:18827>

UNESCO (2025). *Open Educational Resources (OER)*. UNESCO. <https://www.unesco.at/bildung/unesco-schulen/lehr-und-lernmaterial/open-educational-resources-oer>